

Newsletter-ul este elaborat în baza emisiunii radiofonice din 13 decembrie 2017, realizate de Asociația pentru Politică Externă (APE) în comun cu Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). Emisiunea este difuzată de postul de Radio Moldova, partenerul media al proiectului. Emisiunea radio și Newsletter-ul sunt parte a proiectului FES și APE „Dialoguri de politică externă”. Conținutul poate fi preluat liber cu menționarea sursei.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • DECEMBRIE 2017 • NR.11 (141)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Materialele sunt realizate de Lina Grâu – expert pe politică externă și relații internaționale, coordonator de programe APE.

TEMELE EDIȚIEI:

1. A cincea ediție a Forumului anual de Dezbateri privind Integrarea Europeană a Republicii Moldova
2. Evaluarea gradului de implementare a Acordului de Asociere și a angajamentelor asumate de Chișinău față de partenerii de dezvoltare.
3. Rolul societății civile în parcursul european al Republicii Moldova.

Ultima perioadă a fost marcată de o serie de evenimente importante pentru Republica Moldova.

Pe 11 decembrie Curtea Constituțională a dat aviz pozitiv inițiativei de includere în Constituție a obiectivului de integrare europeană. Parlamentul va putea supune votului proiectul de lege peste jumătate de an de la înregistrare, adică începând cu luna aprilie. Președintele Parlamentului, Andrian Candu, a declarat că în curând în Parlament va fi introdus proiectul de lege de completare a articolelor 1 și 81 ale Constituției, înregistrat de Partidul Democrat în luna octombrie, care prevede că „Republica Moldova este orientată spre spațiul valoric european” și că „integrarea europeană reprezintă obiectivul strategic de dezvoltare a țării”.

Președintele Igor Dodon a criticat decizia Curții Constituționale și a acuzat-o că ar sta la „straja intereselor guvernării”. „Integrarea europeană este viziunea partidului de guvernare și nu poate fi impusă ca ideologie oficială a statului în Constituție”, a spus Igor Dodon și a avertizat că va face tot posibilul să împiedice adoptarea acestei inițiative de actualul Parlament.

Pe 24 noiembrie la Bruxelles a avut loc cel de al cincilea summit al Parteneriatului Estic, o inițiativă a UE dedicată vecinilor din est – Republicii Moldova, Ucrainei, Georgiei și Armeniei, Azerbaidjanului și Republicii Belarus. În declarația finală nu sunt menționate conflictele înghețate din regiune și nici conflictul din estul Ucrainei. Declarația finală precizează doar că „participanții la summit sunt profund îngrijorați de încălcarea continuă a principiilor legislației internaționale în multe părți ale regiunii”.

Chișinăul și Tiraspolul au semnat, pe 25 noiembrie, patru protocoale pentru asigurarea bunei funcționări a școlilor cu grafie latină, accesul fermierilor din Dubăsari la terenurile situate după traseul Ribnița-Tiraspol, recunoașterea diplomelor de studii transnistrene și asigurarea legăturilor telefonice între cele două maluri ale Nistrului. Aceste subiecte au fost ani de zile printre cele mai controversate dintre Chișinău și Tiraspol. Evenimentul a avut loc înaintea unei noi runde de negocieri în formatul „5+2”, care s-a desfășurat la Viena pe 27 și 28 noiembrie, negocieri reluate după o pauză de aproape un an și jumătate.

Progresele în reglementarea transnistreană au fost salutate în cadrul ministerialei OSCE din 7 și 8 decembrie de la Viena. O declarație separată adoptată în cadrul summitului exprimă speranța că pe parcursul anului viitor părțile vor continua să dea dovadă de voință politică și vor ajunge să discute și chestiunile privind reglementarea politică și securitatea.

Pe 8 decembrie la Chișinău a fost inaugurat Oficiul de legătură al Alianței Nord Atlantice. În cadrul evenimentului, secretarul general adjunct al NATO, Rose Gottemoeller, a declarat că Alianța „respectă deplin neutralitatea, independența și suveranitatea Moldovei”. Igor Dodon a reacționat spunând că „deschiderea Biroului de legătură NATO comportă riscuri sporite pentru securitatea națională a statului”.

A cincea ediție a Forumului anual de Dezbateri privind Integrarea Europeană a Republicii Moldova

La Chișinău a avut loc pe 30 noiembrie 2017 cea de a cincea ediție a Forumului anual de Dezbateri privind Integrarea Europeană a Republicii Moldova. Discuțiile din acest an s-au axat pe evaluarea gradului de implementare a Acordului de Asociere și angajamentelor asumate de Chișinău față de partenerii de dezvoltare, rolul societății civile în parcursul european al Republicii Moldova și evoluțiilor în reglementarea

conflictului transnistrean. În această ediție vă prezentăm discuțiile care au avut loc la primele două panele - evaluarea gradului de implementare a Acordului de Asociere și rolul societății civile în parcursul european al Republicii Moldova. Forumul este organizat de Asociația pentru Politică Externă și Fundația Friedrich Ebert, în parteneriat cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene.

Andrei Galbur: Cuvântul-cheie în relația cu UE în perioada următoare este implementarea angajamentelor

În deschiderea lucrărilor Forumului, ministrul de Externe, Andrei Galbur, a declarat că relațiile Republicii Moldova cu UE sunt încadrate în Acordul de Asociere – o expresie a atașamentului pentru valorile și principiile europene. Iar prin acțiunile sale autoritățile de la Chișinău urmăresc asigurarea ireversibilității parcursului european.

■ **Andrei Galbur:** Suntem într-o etapă nouă, care constă în punerea în aplicare a noii Agende de asociere și a noului Plan de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere, care acoperă perioada 2017-2019.

Cu cât mai mult și mai eficient implementăm angajamentele asumate în fața Uniunii Europene, cu atât probăm prin fapte atașamentul nostru pentru principiile care fundamentează procesele de integrare europeană. De asemenea, cu cât mai mare și mai vizibil va fi impactul implementării Acordului de Asociere, cu

atât mai mare va fi încrederea cetățenilor noștri, care vor să trecem de la vorbe la fapte. Și cred că Guvernul demonstrează că suntem în această fază – de trecere de la vorbe la fapte. Și, în final, vom asigura o încredere mai mare din partea cetățenilor în finalitatea acestui parcurs. Ultimele sondaje de opinie indică un avans de peste 10 procente a opțiunilor pro-europene.

Aici aș vrea să reiterez tendințele pozitive în creșterea comerțului cu Uniunea Europeană, diversificarea produselor, adoptarea standardelor UE, reguli noi pentru protecția consumatorilor, standarde noi și securitate pentru călători și multe alte exemple care aduc un impact direct în viața de zi cu zi a cetățenilor.

Desigur, noi ne dorim ca cetățenii noștri să-și definească opțiunile cât mai puțin în baza unor nostalgii și cât mai mult în baza obiectivelor de modernizare

și creștere economică. Noi, desigur că suntem angajați să continuăm cu aceeași persistență – fie că lucrăm pentru asigurarea independenței justiției, continuarea investigațiilor fraudei bancare și pedepsirea celor implicați, adoptarea noului Cod al audiovizualului sau oferirea de noi oportunități pentru mediul de afaceri.

Cu cât mai eficace realizăm Acordul de Asociere, cu atât mai multă deschidere și, desigur, susținere vom avea din partea partenerilor noștri europeni, inclusiv în sensul aplicării cunoscutului principiu „mai mult pentru mai mult”.

Cuvântul-cheie pentru Republica Moldova în perioada imediat următoare este *implementarea*. Avem și mecanismele, și instrumentele necesare pentru realizarea temelor pentru acasă, iar sprijinul și expertiza oferită în acest sens de UE facilitează acest proces de reforme.

Factorii externi, fie că sunt geopolitici, fie că sunt procese ce au loc pe continentul european și nu numai, sunt și ei parte ai acestei ecuații în care noi astăzi operăm. Iar Summitul Parteneriatului Estic vine cu o reconfirmare fără echivoc în ceea ce privește dreptul suveran al fiecărui partener de a-și alege liber nivelul ambițiilor și obiectivelor la care aspiră în această relație cu UE.

Sunt sigur că autoritățile Republicii Moldova sunt determinate să parcurgă toate etapele acestui curs european prin voință politică, diferențiere inteligentă, combinată cu inclusivitate și responsabilitate comună. Cred că anume așa vom reuși să avansăm în realizarea acestor aspirații ale cetățenilor noștri.

Peter Michalko: Este important să vedem că în fiecare zi valorile pe care ne-am bazat relația sunt respectate

Șeful Delegației UE în Republica Moldova, Peter Michalko, care a vorbit și el în cadrul Forumului de dezbateri privind integrarea europeană a Republicii Moldova, a subliniat că în ultimul timp au avut loc evoluții foarte dinamice – summitul Parteneriatului Estic din 23 noiembrie de la Bruxelles, marcarea a trei ani de la semnarea Acordului de Asociere, negocierile pentru reglementarea transnistreană în formatul 5+2 de la Viena. Oficialul european a subliniat că Acordul de Asociere a deschis toate posibilitățile pentru Republica Moldova de a-și atinge obiectivele pe care și le-a propus – asocierea politică și integrarea economică cu UE. Iar obiectivul UE este ca fiecare cetățean să simtă beneficiile procesului de integrare europeană.

■ **Peter Michalko:** „Uneori am impresia că suntem prea pesimiști, pentru că ni se pare că lucrurile nu se mișcă prea mult. Relația noastră a trecut prin mai multe perioade – unele în care am avut o dezvoltare mai dinamică, mai rapidă, dar și altele care nu au avut acest gen de dinamică pentru că a fost și criza politică, a fost și fraudă bancară care au introdus și lipsa de încredere.

Acum, Guvernul actual este în funcție de doi ani și vedem că s-au făcut multe lucruri, dar se vede clar că mai este încă mult de lucru de făcut. Sunt mai multe domenii care acum sunt prioritare pentru că reprezintă baza pe care societatea, și economia, și statul Republica Moldova trebuie să se dezvolte în continuare.

Este important să continuăm reformele economice. Vedem dezvoltările în domeniul bancar. Este important să fie reobținută această încredere, care este vitală pentru fiecare țară, și astfel Republica Moldova să poată să atragă investitori și să dezvolte domeniul economic.

Este important să se ajungă la încredere și în domeniul justiției, un domeniu de bază,

foarte important pentru viața fiecărui om. Orice cetățean trebuie să simtă că este egal cu ceilalți în fața legii. Și asta este important și în sensul mai larg, inclusiv cel al domeniului economic: pentru atragerea investitorilor și pentru ca oamenii să-și vadă viața și perspectiva acolo unde trăiesc.

Tot în legătură cu asta este foarte important ca lupta împotriva corupției să continue. Corupția este fenomenul care stă la bază mai multor procese negative din fiecare societate.

Este important și să vedem că în fiecare zi valorile pe care ne-am bazat relația să fie respectate: în domeniul standardelor democratice, în domeniul respectării drepturilor omului, în domeniul libertăților civice, în domeniul presei independente, în domeniul justiției independente. Toate acestea sunt importante. Trebuie să vedem în fiecare zi dovada că lucrurile sunt în ordine sau sunt pe cale să se îmbunătățească. Asta este baza. După asta vin și alte reforme.

Cu aceste lucruri bine făcute putem să ajungem repede și la o îndeplinire mai bună a obiectivelor care există. Și vedem că în domeniul schimbului comercial deja creșterea este mare. Acum trebuie să vedem și o creștere a investițiilor.

Sigur că există acum și contextul mai larg geografic, geopolitic, care a adus schimbări noi în atitudini: avem o nouă strategie a Uniunii Europene, care a adus și mai multe domenii de cooperare. Avem și mai multe instrumente, avem angajamente care fac parte din Acordul de Asociere și putem cere partenerilor noștri ca acestea să fie îndeplinite. Avem dialog structural din care fac parte și Parlamentul European, și Comisia, și Consiliul, și societatea civilă, care este foarte importantă în relațiile noastre.

Deci, cred că având voință politică și cu un efort intens, putem să mergem și mai repede, și mai departe. Aș vrea să închei cu un citat. Președintele Donald Tusk, chiar la sfârșitul summitului Parteneriatului Estic, a spus că „toate opțiunile sunt deschise”.

Andi Cristea: Este esențial ca o majoritate pro-europeană să continue parcursul european și după 2018

Co-președintele delegației Parlamentului European pentru Republica Moldova, Andi Cristea, a declarat în cadrul Forumului că este esențial ca o majoritate pro-europeană să continue parcursul european al Republicii Moldova și după alegerile din 2018.

■ **Andi Cristea:** „Pentru Uniunea Europeană, Republica Moldova este un partener, un stat asociat. Noi vrem să ajutăm Republica Moldova și asta facem, pentru că Republica Moldova are un viitor european.

Vrem să ajutăm establishmentul politic să construiască stat de drept, o justiție care să lupte cu succes împotriva corupției. Vrem să vedem valori europene, reale, în Republica Moldova, așa cum le avem în UE. Desigur, acest proces este complex, este îndelungat, și deși suntem conștienți că va fi un drum lung, suntem pregătiți să-l parcurgem cu toții.

De cealaltă parte avem Federația Rusă, partenerul la est de vecinătatea estică și,

din păcate, părerea mea personală este că Federația Rusă vede Republica Moldova și alte state din vecinătate ca fiind teritorii cu întrebuintare geo-politică, nimic mai mult. Și mi-e teamă că Federația Rusă dorește conservarea acestui status-quo și valorile europene care se apropie de Vest pentru ei reprezintă o amenințare.

În ceea ce privește relația Bucureștiului cu Chișinăul, aceasta este o relație cu totul specială, pe care România nu ar putea s-o aibă cu nicio altă țară, pentru că avem filonul identitar comun. Asta înseamnă o componentă de emoție. Și eu mă aștept, mai ales în anul următor, în 2018, când România sărbătorește Centenarul Unirii, mă aștept ca această parte de emoție, de suflet, să fie folosită de Federația Rusă împotriva intereselor României și ale Republicii Moldova.

Acum aș vrea să mai vorbesc despre Politica europeană din vecinătate. Politica europeană din vecinătate înseamnă 16 state – 10 la sud, 6 la est, state ale Parteneriatului Estic, implicit Republica

Moldova. Și dacă ne uităm la problemele structurale ale UE, vedem două mari chestiuni care sunt sus pe agenda de priorități ale cetățeanului european: migrația și terorismul, elementele de securitate. La o analiză simplă, vedem că aceste două provocări pentru UE vin din vecinătatea sudică, din nordul Africii, Orientul Mijlociu. Dacă comparăm Republica Moldova cu alte state din cele 16 în total, din Politica de vecinătate, vedem multe elemente dătătoare de optimism.

Vorbim și despre elementul de condiționalitate care caracterizează relațiile UE cu Republica Moldova. Este un discurs narativ corect la nivel instituțional, pentru că condiționalitatea este una dintre puținele sau poate singura pârghie de presiune pozitivă pe autoritățile Republicii Moldova pentru a implementa reformele. E corect. Dar, mare atenție! – această condiționalitate pe viitor s-ar putea să fie folosită ca un pretext pentru a reloca resursele care trebuiau să meargă către Est pentru a merge în Sud.

Este o chestiune care obligă autoritățile din Republica Moldova să fie foarte serioase în îndeplinirea condițiilor care sunt puse de UE. Câteodată sunt hiper-condiționalități. V-o spun eu. În Parlamentul European am văzut cum colegi din alte grupuri politice, pentru că partidele lor din Republica Moldova nu se mai regăseau în coaliția de guvernare, s-au „urcat cu picioarele” pe Republica Moldova. Nu pe actualul Guvern, ci pe Republica Moldova. Și asta este o greșală.

Și mai cred că oamenii politici din Republica Moldova au datoria să promoveze o imagine corectă și bună a Republicii Moldova în exterior. Pentru că atunci când vin oameni politici din Republica Moldova la Bruxelles, nu-i întreabă nimeni dacă sunt Republica Moldova – Igor Dodon, Republica Moldova – Andrian Candu sau Republica Moldova –

Maia Sandu. E Republica Moldova. Și sfatul meu pentru dumneavoastră este să aveți grijă de imaginea pe care o proiectați în extern.

Pentru a face reforme este nevoie de stabilitate. Și să nu facem greșea să considerăm că stabilitatea actuală din Republica Moldova este un dat. Lucrurile sunt volatile. Faptul că avem o stabilitate politică este un lucru foarte mare. Pentru a face reforme mai e nevoie de voință politică. Și cred că actualul Guvern, Guvernul Filip, are voință politică de a apropia Republica Moldova de valorile democrației de tip european.

Mai e nevoie și de resurse, și din acest

motiv este important ca finanțarea europeană să vină către Republica Moldova. O întrerupere a finanțării europene pentru Republica Moldova ar fi ceea ce Federația Rusă își dorește să audă: un semnal politic de dezangajare. Și eu sunt optimist și sunt convins că acest lucru nu se va întâmpla.

Ca să faci reforme, mai ai nevoie și de un scop. Principala provocare a Republicii Moldova, în perioada în care ne aflăm, este să se integreze în UE fără a avea la îndemână mecanismul aderării, cu regret o spun. Pentru că nu există deocamdată un consens cu privire la extinderea Uniunii Europene către Est. Va fi acest lucru, dar nu acum. Deocamdată UE se concentrează

să înglobeze zona Balcanilor de Vest. Oamenii de aici sunt parte a Europei, oamenii de aici au viitor european și eu sunt convins că este doar o chestiune de timp până când Republica Moldova va fi parte a Uniunii Europene. Este un proces amplu, plin de provocări. Și este foarte important ca oamenii politici din Republica Moldova să înțeleagă că în fișa postului lor este cultura dialogului și identificarea soluțiilor negociate. Și spun asta gândindu-mă la ce se va întâmpla după alegerile următoare legislative. Este esențial ca o majoritate pro-europeană să continue drumul apropierei de UE. Și sper că, în final, înțelepciunea oamenilor politici va fi cea care îi va determina să stea cu toții la aceeași masă.”

Ion Sturza: Republica Moldova rămâne în continuare o stație terminus a Uniunii Sovietice

Ion Sturza, co-fondator al Asociației pentru Politică Externă și fost prim ministru al Republicii Moldova, a subliniat în cadrul forumului că pentru a cere Uniunii Europene un nivel mai înalt al relațiilor Chișinăul trebuie să dea dovadă de ambiție și performanță, nu de mediocritate.

■ **Ion Sturza:** Trebuie să fim sinceri în primul rând în fața noastră atunci când vorbim despre un proiect de țară. Pentru că sunt multiple proiecte de țară, astăzi, în mica noastră societate moldovenească. Pentru unii ar fi o cooperare mai strânsă sau chiar integrarea într-un spațiu eurasiatic, deși sună bizar „asiatic”. Pentru unii ar fi reintegrarea cu România, iar pentru unii ar fi un proiect de țară de consolidare a statalității pe unicitatea moldovenească. Cred că, înainte de a ne așeza la „masa boierilor”, trebuie să depășim starea aceasta de apatie și sărăcie. Ar trebui să avem ambiția să ne modernizăm țara după standardele europene, să nu inventăm nicio unicitate. Suntem noi astăzi un vecin nesăbuit sau

un vecin dorit pentru un proces pe bune de integrare în Uniunea Europeană? Trebuie s-o spunem sincer – astăzi nimeni din UE nici nu vrea să pună pe agendă o eventuală aderare a Republicii Moldova și nu numai din considerente de lipsă de performanță. Probleme sunt și în

interiorul UE. Astăzi, a vorbi în interiorul UE cu opinia publică despre extindere ar fi un act de sinucidere politică pentru orice politician.

Asta nu înseamnă că noi trebuie să fim pesimiști. Sunt absolut convins că

dacă noi nu ne facem tema pe acasă și nu devenim furnizori de stabilitate și securitate pentru UE, nu vom avea un parcurs de succes în relațiile noastre.

Din păcate, Republica Moldova rămâne în continuare o stație terminus a Uniunii Sovietice, chiar și din considerente de structură economică și logistică. Așa a fost construit sistemul economic și de infrastructură în timpul sovietic că aici era ultima stație - și când vorbim de sistemul de transport de energie, de transport fizic și de alte lucruri. În continuare infrastructura sovietică veche și geografia ne joacă festa în integrarea noastră fizică cu UE.

Le mulțumesc fraților noștri de peste Prut pentru inițiativele fabuloase de integrare a sistemelor energetice. Dar s-a făcut prea puțin. Și faptul că astăzi avem o conductă de gaze care de fapt nu este funcțională la Ungheni și nu avem interconectare pe bune cu sistemul de gaze național, faptul că până acum nu avem un studiu de fezabilitate pentru interconectare a sistemelor energetice este, pur și simplu, o aberație. La fel ca și faptul că schimbăm roțile la trenuri. Haideți să facem și poduri fizice peste Prut și să schimbăm lucrurile în așa fel încât stația terminus a Uniunii Sovietice - Republica Moldova, să devină stația terminus a Uniunii Europene.

Recunosc dreptul nostru suveran de a ne aprecia cu nivelul de integrare europeană și cel al relațiilor cu UE, dar, vă rog, haideți să avem ambiții, să nu fim mediocri. Avem nevoie de ceva de tipul WOW. Pentru mine ar fi în primul rând anunțul de amânare a reformei electorale peste un ciclu electoral, în al doilea rând - condamnarea rapidă a autorilor, dar și a beneficiarilor jafului bancar și recuperarea în 2018 a 10 procente din ceea ce a fost furat. Și două lucruri la desert: naturalizarea și numirea în funcția de președinte sau de director general la CNA a doamnei Laura Codruța Kovesi și al doilea - stoparea retransmiterii posturilor ORT și NTV de către politicienii de la Chișinău.

Andrian Candu: În relațiile cu UE am avut creșteri și descreșteri, așteptări și dezamăgiri

Vorbind în cadrul Forumul de Dezbateri privind Integrarea Europeană a Republicii Moldova, președintele Parlamentului, Andrian Candu, a dat asigurări că integrarea europeană este prioritatea numărul unu pe agenda internă și externă a autorităților Republicii Moldova, iar Acordul de Asociere și Acordul de Liber

Schimb sunt cărțile de câpătâi.

■ **Andrian Candu:** Dacă am arunca o privire la exporturile Republicii Moldova, care au un impact deosebit pentru economia țării, vom vedea că, dacă în anul 2003-2005 peste 65 la sută din exporturi erau spre Est - Federația Rusă și țările din fosta Uniune

Sovietică; în anul 2010, 2011 erau de 50 la 50, astăzi mai mult de 65 la sută din exporturi sunt spre Uniunea Europeană.

În spatele cifrelor stă o legislație care este implementată, stă un mod de gândire și o altă mentalitate, schimbată față de anii precedenți, atunci când vorbim despre modalitatea de a face o afacere sau chiar de legislația după care se conduc autoritățile Republicii Moldova. Agenda actuală a Parlamentului, a Guvernului se bazează pe implementarea Acordului de Asociere pe diferite dimensiuni - pe direcția sistemului financiar bancar, cea a securității energetice, cea cu privire la mediul de afaceri, legislația mass-media, societatea civilă sau altele în desfășurare.

Când vorbim despre implementarea Acordului de Asociere și despre relațiile cu UE, vorbim despre creșteri și descreșteri, așteptări și dezamăgiri. Mari așteptări și speranțe au fost în anul

2009 și 2010; o mare dezamăgire – în anii 2014, 2015; și o perioadă grea de recuperare care a urmat apoi. A fost o perioadă grea de recuperare în mod special a încrederii partenerilor noștri de dezvoltare și în mod special a UE, iar pe de altă parte a încrederii cetățenilor și a populației Republicii Moldova. Această încredere este foarte greu de recuperat, dar treptat, treptat aceasta se restabilește. Și lucrul acesta îl arată chiar și ultimele sondaje de opinie – deja mai mult de 50 la sută din cetățenii Republicii Moldova cred în UE și văd că viitorul Republicii Moldova este în marea familie europeană.

Relația dintre Republica Moldova și UE trebuie construită pe încredere și rezultate, trebuie să fie o relație de pragmatism. A trecut perioada când Republica Moldova era tratată cu încredere oarbă. Din ianuarie 2016 până în prezent Republica Moldova are o relație cu UE bazată nu așa spune pe

condiționalitate, cât pe rezultate, pe principiul *more for more*. Integrarea Republicii Moldova în UE este agenda internă a Republicii Moldova.

Cea mai mare provocare pentru Republica Moldova pe agenda internă este astăzi lipsa resurselor umane de calitate, cu expertiza necesară. Și vă dau exemplu: Legea cu privire la energia regenerabilă a fost luată cu UE, foarte mult efort s-a depus pentru intrarea ei în vigoare. Un an de zile suntem în întârziere, o întârziere agreată cu partenerii noștri, aceasta va intra în vigoare abia de la 1 martie 2018, pentru simplul motiv că nu avem capacități de a elabora multe acte subsidiare și pentru a implementa legea.

Dacă cineva crede că reforma Guvernului, trecerea de la 16 ministere la 9 ministere, a fost făcută ca un moft, greșește amarnic. Motivația cea mai importantă a reformei Guvernului a fost lipsa resurselor umane și a unei eficiențe

în Guvern inclusiv în ceea ce privește implementarea Acordului de Asociere și a celui de liber schimb.

Dacă e să ne referim la contextul internațional și regional, evident că există provocări legate și de Federația Rusă. Dar, în același timp, se atestă o foarte bună înțelegere, cooperare și chiar sincronizare în acțiuni între alte trei țări, toate membre ale Parteneriatului Estic. Mă refer la Georgia, Ucraina și Republica Moldova. Toate trei state suntem la același nivel avansat în relația cu UE în ceea ce privește implementarea Acordului de Asociere și a celui de liber schimb și suntem măcinați de aceleași provocări, care au legătură inclusiv cu Federația Rusă – integritate teritorială, dependență de resurse energetice, influență prin propagandă, prin dezinformare și tot ceea ce cunoaștem noi ca *fakenews*, dar și provocarea internă legată de lipsa capacităților interne și lipsa resurselor umane.

Anna Rurka: Funcția de supraveghere a societății civile trebuie să fie protejată de autorități

Aнна Rurka, președinta Conferinței Internaționale a Organizațiilor Non-Guvernamentale (INGO), structură care face parte din Consiliul Europei, a declarat la Forumul de dezbateri privind integrarea europeană a Republicii Moldova că societatea civilă trebuie să aibă atribuții politice și să joace rolul de „câine de pază”, iar funcția ONG-urilor de asigurare a transparenței trebuie să fie protejată de autorități.

■ **Anna Rurka:** Societatea civilă joacă un rol important în implementarea și monitorizarea agendei de reformă a integrării europene în Republica Moldova. Aș vrea să vă reamintesc preambulul Recomandării 2007/14 a

Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre, în care se afirmă că ONG-urile au un rol esențial în dezvoltarea drepturilor omului și a democrației, în promovarea proprietății publice, participarea la viața publică și asigurarea transparenței și responsabilității autorităților publice.

În opinia mea, acesta este cel mai important rol al societății civile într-o țară democratică. Deci, dacă vorbim despre funcția ONG-urilor în asigurarea transparenței și responsabilității, vorbim despre funcția de supraveghere pe care o are societatea civilă și această funcție ar trebui să fie protejată de autorități.

Secretarul general al Consiliului Europei a subliniat în ultimul său raport că preocupările legitime, cum ar fi protejarea ordinii publice sau prevenirea extremismului, terorismului și spălării banilor, nu pot justifica controlul ONG-urilor sau restricționarea capacității acestora de a-și exercita rolul legitim de supraveghere, inclusiv acțiunile acestora în sprijinul drepturilor omului.

Una dintre întrebările din acest panel de discuții este dacă societatea civilă poate sau nu să aibă activități politice. Înainte de a răspunde la această întrebare, ar trebui să ne întrebăm altceva – dacă organizațiile societății civile pot să asigure promovarea unor principii și mecanisme de guvernare democratică și de responsabilitate politică fără a fi politice. Noțiunea de *activitate politică* poate fi definită fie în profunzime, fie în sens larg și, din păcate, definiția largă are un impact negativ și disproporționat asupra dreptului la libertatea de asociere, de exprimare, de întrunire și asupra dreptului de a participa la afacerile publice.

Dacă influențarea campaniilor publice de luare a deciziilor prin critica adusă autorităților, sensibilizarea cu privire la problemele de interes sau monitorizarea alegerilor sunt considerate activități politice, înseamnă că ONG-urile, care au rolul de a supraveghea procesele din societate, vor fi excluse de la administrarea afacerilor publice.

În alte cazuri, dacă definiția activităților politice se limitează la numirea candidaților în alegeri, acesta este un exemplu de implicare directă în politică și constituie o definiție îngustă a activității politice.

Din punctul nostru de vedere, toate tipurile de activități care au legătură cu afacerile publice nu ar trebui să fie considerate politice, iar dacă se consideră astfel, nu ar trebui să fie restricționate.

În ceea ce privește drepturile, articolul 11 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului prevede că toate măsurile, inclusiv cele restrictive, ar trebui să se bazeze pe dovezi care demonstrează că acestea sunt necesare într-o societate democratică și că sunt proporționale cu scopul legitim. Numai aceste argumente pot conduce la restrângerea libertății de asociere.

Un alt aspect este că ar trebui să facem distincția între termenii *politici* și *politică*. Din perspectiva noastră, politicile sunt corelate cu procesul de elaborare a deciziilor, cu participarea civică și cu cetățenii care sunt actori politici conștienți de dreptul lor de a exercita un control democratic critic asupra proceselor din societate. Iar termenul *politică* este legat de instituția și entitatea din viața politică în cadrul democrației reprezentative. Cred că aceasta este confuzia dintre

cei doi termeni. Și mai cred că este normal ca ONG-urile prin activitățile lor curente să influențeze procesul de elaborare a politicilor.

Aș dori, de asemenea, să vă atrag atenția asupra uneia dintre prevederile Recomandării 2014 care subliniază că „ONG-urile ar trebui să fie libere să susțină un anumit candidat sau partid în cadrul unor alegeri sau a unui referendum, cu condiția să fie transparente în declararea motivației lor și un astfel de sprijin ar trebui să facă obiectul legislației privind finanțarea alegerilor și a partidelor politice”. Acest lucru înseamnă că primul loc unde trebuie să se intervină, dacă se vrea restrângerea acestei influențe politice, nu este Legea ONG-urilor, ci Legea privind finanțarea alegerilor și a partidelor politice. De ce Recomandarea 2007/14 permite acest tip de activități, este pentru că, de exemplu, programul unor partide politice sau votul în timpul referendumului poate duce la schimbarea legii sau a unei politici favorabile obiectivului apărut de organizațiile societății civile.

În concluzie, Conferința ONG-urilor și Comitetul pentru o bună guvernare al Consiliului Europei vor încuraja statele membre să pună în aplicare liniile directoare ale participării civice la procesul decizional politic. Ar trebui să fim cu adevărat atenți, deoarece participarea, din punctul meu de vedere, este o mare provocare pentru mai multe state membre, inclusiv din UE. Deci, ar trebui să veghem la implementarea acestei participări la toate etapele proceselor de elaborare a legilor. Iar atunci când prevederile din legi se schimbă, puterea ar trebui cu adevărat să dedice timp pentru a consulta opinia publică.

Markus Meckel: Guvernarea trebuie să renunțe la ideea de a restricționa activitatea societății civile

Expertul german Markus Meckel, fost deputat în Bundestag, parlamentul de la Berlin, subliniază că o societate civilă puternică este baza oricărei democrații. „Este sarcina societății civile să se implice în politică, să analizeze, să critice, să monitorizeze situația din țară. Sarcina societății civile este să controleze ce se întâmplă în viața publică, în partide, în economie și să inițieze discuții publice. Pentru asta trebuie să aibă toate libertățile necesare pentru exprimarea pozițiilor și să fie activă în viața publică”, a declarat Markus Meckel în cadrul Forumului de dezbateri.

Markus Meckel: Există o legătură importantă între societatea civilă și partide. Cred că diferența este că organizațiile societății civile sunt asociații care de obicei au un singur domeniu de care sunt interesate și unde sunt active, în timp ce partidele trebuie să ofere o perspectivă și un program pentru întregul spectru de politici.

Democrația într-o societate poate fi măsurată prin numărul de organizații vibrante ale societății civile. Când am început acum douăzeci de ani cu democratizarea Germaniei de Est, a fost o chestiune de responsabilitate. Am vrut să fim responsabili pentru societatea noastră. Ceea ce este cu adevărat important este ca toată lumea să devină cetățean, iar a fi cetățean înseamnă nu doar a fi o ființă umană, ci mai ales a fi o parte a societății responsabile de ceea ce se întâmplă în propria țară. Și obținerea dreptului de a manifesta responsabilitatea și a avea un cadru legal pentru acest lucru este la fel de importantă ca punerea în aplicare a drepturilor omului, libertății de exprimare și libertății de

asociere. Acesta este punctul cheie al democrației, așa că trebuie să avem în vedere că democrația nu constă doar în reglementarea și separarea puterilor. Cu toții știm, de exemplu, cât de importantă este independența sistemului judiciar pentru Republica Moldova, dar și mass-media independentă și organizațiile active ale societății civile sunt la fel de cruciale pentru o societate democratică.

Țările post-comuniste se află în faza incipientă de construire a societăților democratice. Ele au nevoie de timp pentru a convinge oamenii să devină activi, deoarece mentalitatea poporului din țările postcomuniste este să aștepte ca guvernul să rezolve problemele, în timp ce pentru democrație este important ca oamenii să fie activi, să formeze o societate și să fie responsabili pentru viața lor.

În ceea ce privește întrebarea dacă societatea civilă ar trebui să se implice

în politică, aş spune că anume aceasta și este sarcina ei. Societatea civilă are dreptul să se ocupe de propriile interese, de aceea este prin definiție pluralistă. Nu urmează niciodată o linie fixă - oamenii se asociază pentru un interes specific. Deci, și societatea civilă poate avea un interes. Pe de altă parte, trebuie să păstreze o abordare critică a realităților care există în țară. Sfera publică a țării nu ar trebui să fie în mâinile guvernului, ci în mâinile unei societăți pluraliste și, ca atare, este de datoria societății civile să monitorizeze viața publică și mai ales ceea ce fac guvernul și partidele, precum și ceea ce fac economia și întreprinderile.

Dezbaterile publice sunt ceea ce trebuie să facă societatea civilă și pentru a face această muncă ONG-urile au nevoie de libertatea de care este nevoie pentru a-și exprima pozițiile și a fi active în sfera publică a societății. Dacă e să privim către problema

corupției, cine în zilele noastre o poate combate mai bine decât societatea civilă? Este important ca instituțiile publice să fie independente și sprijinite de oameni care își suflecă mânecile și pun accentul pe problemele societății, și nu numai în domeniul corupției, ci și în domeniul problemelor de mediu. Societatea civilă ar trebui să ridice tot spectrul de probleme, dar de asemenea și să exercite presiuni asupra partidelor. Evident că orice partid și mai ales partidele aflate la putere ar dori să aibă o societate civilă liniștită, pentru ca să-și poată vedea de interesele lor și să nu fie deranjate.

Dar anume să deranjeze este sarcina societății civile, care ar trebui să arate unde sunt problemele și să ceară Guvernului soluționarea acestora.

În ceea ce privește chestiunea finanțării, știm că există un proiect de lege în Republica Moldova care intenționează să limiteze accesul societății civile la finanțarea externă. Cred că acesta este un adevărat pericol pentru democrație. Astfel de reglementări ar trebui eliminate. Noi vedem în Rusia că restrângerea societății civile și a presei independente îndepărtează țara de democrație. De aceea este crucial

ca pe viitor să nu existe restricții în finanțare.

Ar trebui să fiți fericiți, așa spune eu, că există puteri și țări precum Germania, care finanțează astfel de fundații politice ca Friedrich-Ebert-Stiftung care organizează astfel de dezbateri. Este importantă consolidarea societății civile și cred că a fost o decizie înțeleaptă a Uniunii Europene de a forma un Forum al Societății Civile a Parteneriatului Estic. UE a înțeles că societatea civilă ar trebui să facă parte din politica externă și că aceasta are un rol important în consolidarea democrației.

Natalia Porubin: Un stat care se vrea democratic nu ar trebui să pună călușul în gura presei

Natalia Porubin, coordonatoare de proiecte la Centrul de Investigatii Jurnalistice de la Chișinău, subliniază faptul că mass media și societatea civilă au un cuvânt important de spus în lupta anticorupție. Doar că nu e clar dacă autoritățile le aud. Jurnaliștii de investigație au publicat zeci și sute de articole în care au semnalat utilizarea frauduloasă a banilor publici, dar din păcate reacțiile din partea factorilor

care trebuie să ia măsuri sunt minime. Și nu e clar de ce se întâmplă așa, spune Natalia Porubin.

■ **Natalia Porubin:** „În ultimii ani, jurnaliștii de investigație au publicat zeci sau chiar sute de articole în care au dezvoltat cazuri grave de corupție, de utilizare frauduloasă sau irațională a banilor publici. Din păcate, reacții sunt foarte puține raportat la numărul

de cazuri semnalate. Autoritățile ar trebui să se bucure că noi, jurnaliștii, le facem jumătate din muncă practic și le punem pe tapet ceea ce ei ar trebui să descopere.

O altă constatare este că, pe măsură ce noi descoperim tot mai multe cazuri de corupție, sistemul se închide, iar accesul la informație devine tot mai greu de realizat.

Pe de altă parte, autoritățile noastre continuă să reacționeze în mod discreționar la investigațiile jurnaliste. Și aici mă refer la situațiile în care anumite cazuri sunt luate în calcul și se reacționează doar atunci când lupta împotriva unui concurent politic o cere.

În timp ce autoritățile tac, reacțiile vin din partea oamenilor de rând care, atunci când publicăm o investigație jurnalistică, vin și ne semnalează alte zeci de cazuri similare care se întâmplă în localitățile lor. Acest fapt nu poate să nu ne bucure. Pe de altă parte, asta pune

un mare semn de întrebare vizavi de încrederea pe care o are populația față de autorități.

Și dacă este să vorbim despre eficiența muncii jurnaliștilor și a societății civile, probabil că în acest domeniu ea se resimte cel mai mult. Mă refer la faptul că gradul de toleranță față de corupție a scăzut, oamenii nu mai tolerează într-o măsură atât de mare cazurile de corupție, oamenii sunt deschiși să vorbească. Atâta doar că nu știu cât de mult ceea ce spun ei este luat în calcul de autorități.

Nu pot să nu mă refer aici la problemele cu care ne confruntăm noi, jurnaliștii, în încercarea noastră de a monitoriza angajamentele pe care autoritățile noastre și le-au asumat în fața forurilor europene. Mă refer aici la accesul la informație, care este tot mai greu de realizat. Ori de câte ori un funcționar nu vrea să ofere o informație sau are

ceva de ascuns, acesta invocă datele cu caracter personal. De rând cu aceasta, se abuzează de foarte multe ori de secretul comercial, de secretul de stat atunci când funcționarii pur și simplu nu vor să ne divulge sau să ne ofere acces la o informație care, de altfel, este de interes public.

Autoritățile trebuie să înțeleagă că acesta nu este un moft al nostru, jurnaliștii lucrează ca să informeze publicul și nu pentru a-și satisface o curiozitate personală. Și încă ceva: atunci când căutăm o informație, noi oricum o găsim, chiar dacă ea este ascunsă după șapte lacăte. Din păcate, constatăm, iarăși, în ultimii ani că nu mai funcționează un șir de baze de date care au fost deschise cu câțiva ani în urmă cu suportul partenerilor internaționali. Ele nu funcționează sau nu mai sunt actualizate, astfel încât nu sunt de mare folos nouă, celor care încercăm să ne facem meseria. Respectiv, proiectul

de lege privind reglementarea folosirii dronelor face parte dintr-un șir mai lung de acțiuni prin care se încearcă pe orice cale să fie limitat accesul la informație.

Și anul trecut, și anul curent au fost mai multe tentative prin care jurnaliștii de la Centrul de Investigatii Jurnalistice, și nu doar, au fost intimidați. Aceste fapte nu pot să nu descurajeze mai ales tinerii jurnaliști care încearcă să-și facă un nume în acest domeniu.

Totuși, ne bucurăm că, în pofida tuturor problemelor care există, jurnalismul de investigație rezistă și va rezista în continuare și promitem să monitorizăm în și mai departe tot ceea ce fac autoritățile. Un stat care se vrea cu adevărat democratic nu ar trebui să pună, figurat vorbind, călușul în gura presei. Ar trebui să se bucure atunci când presa este independentă, pentru că o presă independentă, o presă puternică este garanția unui stat puternic.

Nadejda Hriptievschi: Societatea civilă nu poate lăsa politica doar în mâna câtorva politicieni

Nadejda Hriptievschi, coordonatoare de program la Centrul pentru Resurse Juridice de la Chișinău, spune că, atâta timp cât puterea și factorii de decizie nu își vor dori cu adevărat integrarea europeană și nu vor împărtăși valorile acesteia, rolul societății civile și a mass mediei libere va fi foarte limitat.

■ **Nadejda Hriptievschi:** „O democrație nu poate să funcționeze decât dacă avem o societate civilă activă. Din păcate, eu cred că este un lucru care nu este suficient de bine înțeles în Republica Moldova, și anume faptul că societatea civilă singură nu se poate dezvolta dacă i se pun piedici peste piedici.

Rolul societății civile și al organizațiilor neguvernamentale în promovarea integrării europene va rămâne din păcate limitat atâta timp cât nu vom vorbi împreună – factorii de decizie, puterea și societatea civilă. Am decis că vrem în Europa - deci, haideți să împărtășim acele valori și să le explicăm în așa fel încât oamenii cu adevărat să le înțeleagă. Și atunci vom avea și alt raport dintre procentul oamenilor care vor în Uniunea Eurasiatică și a celor care pledează pentru Uniunea Europeană.

În ceea ce privește activitatea politică, în primul rând factorii de decizie, dar și colegii din societatea civilă trebuie să înțeleagă un lucru: politica nu este doar pentru politicieni. Pentru că aici nu vorbim doar despre dorința cuiva să devină deputat. În general, politica ne afectează viața fiecăruia zi de zi, de aceea noi nu putem să lăsăm politica doar în mâna câtorva politicieni. Și ar fi foarte iresponsabil din partea reprezentanților societății civile, a ONG-urilor să zică: „Noi nu ne implicăm în politică. Noi trebuie doar... Ce să facem?”. Vrei, nu vrei, trebuie să te implici în îmbunătățirea cadrului legal, în promovarea direcției corecte.

Or, alegerea între integrarea europeană și integrarea eurasiatică nu este altceva decât o alegere tot politică. Și atunci, dacă eu pledez pentru integrarea europeană, înseamnă asta, oare, că eu fac politică și ar trebui să-mi fie restricționată activitatea pentru că sunt membru al unui ONG? Nu. Deci, nu putem să facem complet apolitice societatea civilă și ONG-urile. Este illogic, dar este și contra interesului public.

Cum pot instituțiile statului și societatea civilă coordona eforturile și cum poate fi asigurată implicarea și supravegherea civică în afacerile publice? Noi avem un cadru legal destul de bun. Nu este foarte bun, nu este perfect. Dar, în afară de asta și în primul rând, avem nevoie de o voință politică sinceră de a implica oamenii care vor să se implice, oamenii activi. Atunci când autoritățile elaborează proiecte de legi și dau o săptămână pentru consultări publice pentru niște proiecte complexe, dificile; atunci când fac dezbateri doar pentru a bifa o boxă și cheamă oamenii la dezbateri cu o zi înainte de dezbateri – asta nu este democrație, asta nu este cooperare între autorități publice și ONG-uri.

Eu am observat că în special în ultimul timp avem fie perioade în care parcă nu se mișcă niciun proiect de lege, se blochează concursuri la niște instituții foarte importante. Și apoi urmează zile în care imediat vin inițiative după inițiative legislative, unele complexe, care schimbă tot și care au termene ridicole pentru consultări, de exemplu de o săptămână. Avem acum proiectul de strategie pentru dezvoltarea sectorului justiției, avem două proiecte elaborate de Centrul național pentru protecția datelor cu caracter personal care includ niște restricții nemaipomenite, care propun anonimizarea hotărârilor judecătorești. Avem un proiect de liberalizare a așa-zisului mediu de afaceri, care, de fapt, propune lucruri inadmisibile, de exemplu de eliberare de răspundere penală pentru fraude bancare, crime economice, etc. Și sunt oferite pentru consultații termene imposibile, așa, peste zi.

Eu cred că dacă vom implica cu adevărat societatea civilă în procesul decizional, prin exemple concrete și nu prin cuvinte, atunci în mod sigur va crește și calitatea deciziilor luate, dar și opinia publică va fi mai favorabilă și dorința de integrare europeană va crește.”

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europenizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.